
Aşirov, T. & Albayrak, Ç. (2020). XX. Yüzyıl Başlarında Türkmen Öğrencilerin Yabancı Kızlarla Evliliği Hususu Üzerine Tartışmalar: B. Kerbabayev Örneği. *Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:3, Sayı: 2, 423 – 435.

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 06.07.2020

Kabul / Accepted: 19.08.2020

Araştırma Makalesi / Research Article

XX. YÜZYIL BAŞLARINDA TÜRKMEN ÖĞRENCİLERİN YABANCI KIZLARLA EVLİLİĞİ HUSUSU ÜZERİNE TARTIŞMALAR: B. KERBABAYEV ÖRNEĞİ

Tahir AŞİROV* & Çağdaş ALBAYRAK**

Öz

Sovyet Türkmenistanı'nın ilk yılları kültürel sorunların tartışıldığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemde dil, edebiyat, tarih, kültür ve sosyal sorunlar üzerine özgür bakış açısıyla eleştirel yazılar yayımlanmıştır. Bu hususla ilgili Sovyet Türkmenistanı'nda "Aygıtlı Ādim" (Kararlı Adım), "Gızlar Dünyäsi" (Kızlar Dünyası) adlı meşhur eserleri kaleme alan Berdi Kerbabayev'in, dönemin ilmî tartışma yazılarında ayrı bir yeri bulunmaktadır. Yine Ağa Sariyev, Türkmen öğrencilerin evlenme sorunu üzerine 8 Ekim 1926 tarihinde Türkmenistan gazetesinde "Okuçularıñ öylenmek meselesi" (Öğrencilerin evlenme konusu) ismiyle bir yazı kaleme almıştır. K. B. adı altında Kümüşali Böriyev, Sariyev'in Türkmen öğrencilerin evlenme üzerine yazdığı makaleye "Yoldaş Sariyev Ağa yanlışyar" (Yoldaş Sariyev Ağa yanılıyor) adıyla bir reddiye yayımlamıştır. Berdi Kerbabayev, Sariyev'in ve Böriyev'in yazdığı eleştirel yazılara "Öylenmek meselesine bizde gatnaşyarıs" (Evlenme konusuna biz de katılıyorruz) adıyla 25 Ekim 1926 tarihinde Türkmenistan gazetesinde yayımlanan yazısıyla dâhil olmuştur. Türkmen öğrencilerin yabancılarla evlenmesi hususunda, Sovyet Türkmenistanı'nın ilk yıllarında özgür bir tartışma ortamı oluşmuştur. Mezkûr dönemde bu husustaki yazıları, edebi kişiliği ve eserleriyle tanınan meşhur şair ve yazar Berdi Kerbabayev'in, Sovyet Türkmenistanı'nın ilk yıllarında Türkmen düşüncesini kendi dinamikleriyle çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırma gayreti güden aydınlardan biri olduğu görülebilir.

Anahtar kelimeler: Türkmen, Kerbabayev, Sariyev, Böriyev, Evlilik

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, tahirashirov@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9684-0834

**Öğretim Görevlisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, cagdasalbayrak@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4097-3371

**DISCUSSIONS ON THE MARRIAGE OF TURKMEN STUDENTS
WITH FOREIGN GIRLS AT THE BEGINNING OF XX CENTURY:
B. KERBABAYEV SAMPLE**

Abstract

In the first years of Soviet Turkmenistan, it was a period in which cultural problems were discussed. During this period, critiques on language, literature, history, culture and social problems were published with a free perspective. Berdi Kerbabayev, who wrote the famous works named "Agytly Ädim" (Stable Step) and "Gizlar Dünyäsi" (Girls World) in Soviet Turkmenistan, has a special place in the scientific debates of the period. Aga Sariyev wrote an article on 8 October 1926 in the newspaper Turkmenistan on the problem of the marriage of Turkmen students with the name "Okuvchylaryng öýlenmek meselesi" (The subject of the marriage of the students). Under the name K. B., Kümüşali Böriyev had published a refusal entitled "Yoldash Sariyev Aga yalngyshyar" (Dear Sariyev Aga is wrong) against the article written by Sariyev about the marriage of Turkmen students. Berdi Kerbabayev, in the context of the critical writings of Sariyev and Böriyev, participated in along with the article "Oýlenmek meselesine biz-de gatnashyarys" (We also join in the issue of marriage) which is published in the Turkmenistan newspaper on 25 October 1926. In the early years of Soviet Turkmenistan, there was a free debate about the marriage of Turkmen students to foreigners. It can be seen from the writings of this period that the famous poet, writer Berdi Kerbabayev, who is known for his literary personality and works, was one of the intellectuals who tried to reach the level of contemporary civilization with the dynamics of Turkmen Idea in the early years of Soviet Turkmenistan.

Keywords: Turkmen, Kerbabayev, Sariyev, Böriyev, Marriage

Giriş

Türkmen tarihinde Sovyet Türkmenistanı'nın ilk yılları, kültürel sorunların serbestçe tartışılabilirdiği bir dönem olarak önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde; dil, edebiyat, tarih, kültür ve sosyal meseleler üzerine özgür bakış açısıyla eleştirel yazılar yayımlanabilmiştir. Bu husustaki çalışmalarda Sovyet Türkmenistanı'nda "*Aygıtlı Âdim*" (Kararlı Adım) adlı meşhur eseri kaleme alan Berdi Kerbabayev'in (1894- 1974) önemli bir yeri bulunmaktadır. Nitekim Kerbabayev, 1926 yılında Muhtumkulu'nun şiirlerini toplayarak usul-i cedit yazım kurallarıyla ilk defa kitaplaştıran kişidir (Aşirov, 2014: 10-15). Bu yayın, dönemin farklı düşünce yapısına sahip yazarları tarafından eleştirilmiştir. Kerbabayev'e, yapılan ilk eleştiri, dönemin geleneksel ulemasından olan Herrik Kaleli İşan oğlu Celaleddin tarafından mizahi yayınlardan olan "*Tokmak*" dergisinde "*Basıp Çıkan Kitaba Sın*" (Yayınlanan kitaba eleştiri) adıyla neşredilmiştir. Yayınla ilgili diğer bir eleştiri yazısı ise yenilikçi bir yazar olarak bilinen Hallı Şahberdiyev tarafından "*Türkmenistan*" gazetesinde "*Mahtumkulu'nun goşgıları*" (Muhtumkulu'nun şiirleri) adıyla yayımlanmıştır (Aşirov, - Albayrak, 2020a: 106-115). Kerbabayev'in, bu eleştirilerin birincisine "*Günäkär*" adıyla kaleme aldığı "*Diz Çöküp Secde Edyän*" (Diz Çökerek Tabi Oluyorum) isimli şiirinde "bağışla günäm" şeklindeki hitabı, dönemin tartışma kültürü açısından da anlamlıdır (Aşirov -Arıcan, 2019: 127). Aynı şekilde Kerbabayev'in, Ağa Sarıyev ile Kümüşali Böriyev tarafından 1926 yılında "*Türkmenistan*" gazetesinde, Türkmen öğrencilerin evliliği hususuyla ilgili yayımlanan ve bir tartışma yazı dizisi şeklinde kaleme aldığı yazılarının, Türkmen düşünce ve eleştiri tarihi adına çok önemli olduğu söylenebilir.

I. Ağa Sarıyev'in Türkmen Öğrencilerin Yabancılarla Evlenmelerine Bakışı

Sovyet Türkmenistanı'nda XX. yüzyılın başlarında eğitim-öğretim ile ilgili çalışmalar yapan yazarlardan biri Ağa Sarıyev'dir. Nitekim Sarıyev, 14 Aralık 1927 yılında "*Türkmenistan*" gazetesinde "*Taşkentde Türkmen Okacılarınının Kemçilikleri hem Onuñ bilen Göreşmek Meselesi (Pikir Alışma Yolu Bilen)*" (Taşkent'te Türkmen Öğrencilerinin Eksiklikleri ve Onunla Mücadele Konusu "Fikir Müzakeresi Yoluyla") adlı bir yazı kaleme alarak Taşkent şehrinde okuyan Türkmen öğrencilerin durumuyla ilgili çeşitli

inceleme ve değerlendirmelerde bulunmuştur (Sarıyev, 1927). Bunun yanı sıra Sarıyev, Türkmen öğrencilerin yabancılarla evliliği hususunda 8 Ekim 1926 tarihinde “*Türkmenistan*” gazetesinde “*Okıcıların Öylenmek Meselesi*” (Öğrencilerin Evlenme Konusu) ismiyle ikinci bir yazı kaleme almıştır. Yazının başlığının hemen altına “*Çekişme yolu bilen*” (Tartışma yoluyla) ifadesini ekleyerek konuyu tartışmaya açmaktadır (Sarıyev, 1926). Yazısının giriş kısmında bu konuyla ilgili olarak Taşkent şehrindeki Darülfünun’da okuyan Türkmen öğrencilerin, inkılabın ortaya çıktığı yerlerin şimdiki sosyal hayatını göstermek amacıyla bir iki ay(lığına), Petersburg şehrine götürüldüğünü ifade etmektedir. Yine Petersburg şehrine götürülen bu Türkmen öğrencilerden üçünün, Rus kızlarıyla evlendiğini belirtmektedir (Sarıyev, 1926).

Sarıyev, Petersburg şehrinde Rus kızlarıyla evlenen üç öğrenci temelinde, Türkmen öğrencilerin yabancılarla evlenmesiyle ilgili konuyu irdelemeye çalışmaktadır. Yazar, ilk olarak Rus kızlarla evli olan Türkmen öğrencilerin görüşlerine başvurmaktadır. Bu öğrenciler, Türkmen öğrencilerin Rus kızlarla evlenmeleri hususuna olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. Çünkü onlara göre, yükseköğretimde okuyan bütün Türkmenler, Rus kızlarıyla evlenirse Türkmen adı ve dili kaybolup gidecektir: “Çünkü okuyan bütün öğrencilerimiz Ruslardan eş alırsa, bizim Türkmen adımız, yani Türkmen dilimiz yok olur’ diyorlar” (Sarıyev, 1926). Bu savın doğruluğuna olan inancını, Sarıyev şöyle belirtmektedir: “Benim fikrimce, gerçekten de bu doğrudur” (Sarıyev, 1926).

Sarıyev yazısında, Rus kızlarıyla evlenen Türkmen öğrencilerin yanı sıra bekâr öğrencilerin fikirlerine de ikinci görüş olarak yer vermektedir. Bu ikinci grubun, Türkmen öğrencilerin Rus kızlarla evlenmeleri hususuna olumlu yaklaşıklarını belirtmektedir. Bu olumlamayı da iki esasa dayandırdıklarını açıklamaktadır: İlk olarak Türkmen kültüründe yer alan başlık parası (galıñ) hadisesi, ikinci olarak ise Türkmen kızların onları kâfir addedip istememeleri hadisesi: “Çünkü Rusya’da okuyana kâfir diyorlar... Eğer biz Ruslardan kız alırsak bedava oluyor. Rus kızları ile anlaşıyoruz ve bu sayede Rus dilini öğrenmek kolay olacak diye ifade ediyorlar” (Sarıyev, 1926). Sarıyev bunlara ilaveten, Rusça bilmeyen öğrencilerin Türkmenistan’da işe alınmayacağı yönündeki duyumunu da aktarmaktadır: “Bu durumda Rus’tan eş alanlarımız aldı, alamayanlarımız da şimdi alırsız.

Çünkü Rus dilini bilmezsek bizlere Türkmenistan’da iş yok. Buna göre Ruslardan eş alarak Rus dilini kâmil bir şekilde öğrenip, Türkmenistan’a çalışmaya gideriz diyorlar” (Sarıyev, 1926). Sarıyev, öğrencilerin bu husustaki görüşlerini özetle şöyle değerlendirmektedir: “Benim fikrimce öğrenci yoldaşların bu düşünceleri doğru değildir” (Sarıyev, 1926).

Sarıyev, yabancılarla evlilik ile ilgili görüşleri değerlendirdikten sonra bu hususta kendi fikirlerini açıklamaya ve düşüncelerini maddeler hâlinde detaylandırmaya başlamaktadır: “Çünkü ilk olarak tüm öğrencilerimiz Ruslardan eş alırlarsa elbette bunun sonu Ruslaşmaya varacaktır. Bizim amacımız Türkmenleşmektir. Öğrenci yoldaşlarımızın bizim Türkmen edebiyatımızı yok edeceğini zihinlerinde tutarak Ruslarla evlenme hadisesini bırakmaları gereklidir” (Sarıyev, 1926). Sarıyev’in konuyla ilgili ikinci değerlendirmesi ise şöyledir: “İkinci olarak tüm öğrenci yoldaşlarımız Ruslardan eş alırlarsa bizim Türkmen kızlarını kim alır, elbette kendin almadığın kadını hiç kimse almaz. Bu durumda, öğrenci yoldaşlarımız Avrupalılarla evlenmenin temel zararlarına bakarak gönüllerine olumsuz fikirler getirmeden Ruslarla evlenmeyi bırakıp Türkmen kızları ile yakınlaşmaya can atmalıdırlar” (Sarıyev, 1926). Son olarak Sarıyev, aydınların bu sorun üzerinde düşünmelerini ve düşündüklerini dile getirmelerini isteyerek konuyu tamamlamaktadır (Sarıyev, 1926).

II. K. B. (Kümüşali Böriyev)’in Türkmen Öğrencilerin Yabancılarla Evlenmelerine Bakışı

XX. yüzyıl Türkmen düşünce tarihinde önemli bir yeri olan düşünürlerden birinin de Kümüşali Böriyev (1896-1942) olduğunu söylemek mümkündür (Aşirov, 2019: 171-188). K. B. adı altında çeşitli yazılar kaleme alan Kümüşali Böriyev, Sarıyev’in Türkmen öğrencilerin yabancılarla evlenmesi hakkında “*Okıcılarıñ Öylenmek Meselesi*” ismiyle tartışma usulüyle yazdığı makaleye “*Türkmenistan*” gazetesinin aynı sayısında (8 Ekim 1926) “*Yoldaş Sarıyev Ağa yanlışyar*” (Yoldaş Sarıyev Ağa yanılıyor) adıyla alt başlığı “*Ona gaytargı ornunda*” (Ona reddiye yerine) olan bir yazı yayımlamıştır (B.K., 1926).

Kümüşali Böriyev, Sarıyev’in Türkmen öğrencilerin Rus kızlarla evlenmeleriyle ilgili olarak ortaya attığı hususun önemli olduğunu belirtmektedir: “Yoldaş Sarıyev Ağa’nın ortaya attığı mesele ehemmiyetli olduğundan fikrine katılmasak da, yayımlayıp reddiye yazmayı gerekli

gördük” (B.K., 1926). Yazar ilk olarak Sarıyev’in iddialarını şöyle nakletmektedir: “Yoldaş Sarıyev şöyle ifade ediyor: ‘Türkmen öğrenciler Avrupalılardan eş alırlarsa, Ruslaşırız, dilimizden ve edebiyatımızdan ayrılırız’ diyor. ‘Türkmen Kızlarını kim alacak [?]’ diyor” (B.K., 1926). Böriyev, bu iddiaları naklettikten sonra iddialara cevap olarak Türkmen kızlarının sayıca az olduğunun üzerinde durmaktadır. Bu sayıca azlık nedeniyle Türkmenler arasında hâlen başlık parası geleneğinin devam ettiğini ve bu durumun da ancak sosyal bir değişim olursa ortadan kalkabileceğini açıklamaktadır (B.K., 1926).

Aynı zamanda Böriyev’in, Türkmen öğrencilerin Rus kızlarla evlenmeleriyle ilgili görüşü de dikkat çekicidir: “Bazı öğrenciler veya Türkmen işçiler Avrupalılardan eş alırsa [bırakın] alsınlar. Böyle yaparak bütün Türkmen emekçileri Ruslaşmaz ve de dilden, edebiyattan ayrılmaz. Dil, edebiyat; halkta, mektepte ve matbuatta yaşamaya devam ederek ilerlemesini sürdürüyor. 5-10 Türkmen genci yabancı milletlerden eş alıp çocuklarını Türkmence olmayan bir dilde terbiye etse bile o gençler eğer Türkmenistan’da çalışırlarsa hiçbir zaman Ruslaşmazlar. Bundan korkulmamalı” (B.K., 1926). Ayrıca konuyla ilgili geçmişte Türkmenlerin değişik halklardan cariyeye olarak kız aldıklarını da belirtmektedir (B.K., 1926).

Böriyev, Sarıyev’in Türkmen öğrencilerin Türkmen kızları ile evlenmelerinin gerekliliği üzerinde durduğu konuyu ise şöyle değerlendirmektedir: “Türkmen kızlarının alıcıları bulunacaktır. Çünkü bazı [yurtdışında] okuyan Türkmen yiğitlerinin yabancılardan eş almasının nedeni Türkmen kadınları arasında okuyup yetişen kadın olmamasıdır. Türkmen kadınları içinden okuyanlar çıktığında, onları elbette kendi yiğitleri alıyor” (B.K., 1926). Bununla birlikte, devletin Türkmen gençlerinin yabancılarla evlenmelerini yasaklamasının mümkün olmadığını ve herkesin istediği ile evlenmeye hakkı olduğunu belirtmektedir. Ancak ikinci bir eş almanın ise kanunen yasak olduğunu ifade etmektedir (B.K., 1926). Ayrıca Böriyev yazısında, saf Türkmenlik düşüncesi iddiasının da doğru olmayacağını şöyle açıklamaktadır: “Milletin kanını saf [olarak] saklamak gerekli demek, dindar milletçilerin fikirlerine benziyor” (B.K., 1926). Böriyev bu husustaki görüşlerini, diğer Türkmen entelektüellerin de bu konuyla ilgili düşüncelerini ifade etmelerini isteyerek tamamlamaktadır (B.K., 1926).

III. Berdi Kerbabayev'in Türkmen Öğrencilerin Yabancılarla Evlenmelerine Bakışı

Sovyet Türkmenistanı'nda daha çok edebî eserleri ile şöhret kazanmış olan Berdi Kerbabayev'in Türkmen kızları/kadınları ile ilgili olarak kaleme aldığı yazılarının da önemli bir yeri vardır. Nitekim Kerbabayev'in "Türkmenistan" gazetesinde bir seri şeklinde yayımladığı "Gızlar Dünyası" (Kızlar Dünyası - 1927), "Tokmak" dergisinde yayımladığı "Her Kim Gövün Söyenini Etmeli" (Herkes gönlünün sevdiğini yapmalı - 1926) ve "İki İş Birden Bityä" (İki İş Birlikte Tamamlanıyor - 1926) adlı yazıları, XX. yüzyılın 20-30'lu yıllarının bu husustaki önemli metinlerindedir.

Aynı şekilde Kerbabayev, Sariyev'in "Okııcılarıň Öylenmek Meselesi" ismiyle tartışma usulü yazdığı makalesi ve Böriyev'in ona "Yoldaş Sariyev Ağa Yanlışyar" adıyla yazdığı reddiyesiyle başlayan Türkmen öğrencilerin yabancı kızlarla evlenmesi hususuna, 25 Ekim 1926 tarihinde "Türkmenistan" gazetesinde yayımladığı "Öylenmek Meselesine Bizde Gatnaşyaris" (Evlenme Konusuna Biz De Katılıyoruz) adlı yazısıyla iştirak etmektedir (Kerbabayev, 1926). Kerbabayev, bu tartışma dizisine katılma nedenini şöyle beyan etmektedir: "Konu "Çekişme yolu bilen" (Tartışma usulüyle) diye yazıldığına göre, biz de buna katılıyoruz" (Kerbabayev, 1926).

Kerbabayev, ilkin Türkmen öğrencilerin yabancı kızlarla evlenmesiyle ilgili tartışma konusunu şöyle özetlemektedir: "1. Türkmen kızlarına "galıj" (başlık parası) vererek almak gerekiyor. 2. Türkmen kızları bizi istemiyorlar. Ruslardan [kız] alırsak öncelikle bedava olacak, bu sayede Rus dili de öğrenilmiş olacak. 3. Ruslar medeni millet, böylelikle medeniyetimiz yükselecek. 4... [Türkmenistan'da] divanlarda çalışmak için de Rusça bilmek lazım" (Kerbabayev, 1926).

Aynı şekilde Kerbabayev, "Ağa Sariyev'in fikrinde Rus'tan evlenmek doğru değildir. Eğer öğrenciler bu fikirlerinde devam ederlerse, [Sariyev] Türkmenler'in Ruslaşmasından da korkuyor" diyerek Sariyev'in düşüncesini vurgulamaktadır (Kerbabayev, 1926). Ayrıca Kerbabayev, Böriyev'in yazısındaki temel görüşünü şöyle aktarmaktadır: "Yoldaş K. B. [Kümüşali Böriyev], Ağa Sariyev'in fikrine karşı çıkıyor. Yani Ruslarla evliliği doğru buluyor. Buna da delil olarak Türkmenistan'da kadınların erkek çocuk doğurma oranının, kız çocuk doğurma oranına nispetle daha düşük olduğunu ve bunun tabii sonucu olarak da genç kız sayısının genç erkek sayısı için

yeterli olmadığını ifade ediyor. Yine, Türkmen öğrencilerin Avrupalılardan kız alması sonucunda Türkmenler Ruslaşmaz, kendi dil ve edebiyatlarından ayrılmaz; çünkü dil ve edebiyat halkın arasında, matbuatta kendini koruyarak ilerlemeye devam ediyor” (Kerbabayev, 1926).

“Bu konuda bizim düşüncemiz” diyerek kendi görüşünü açıklamaya başlayan Kerbabayev, öncelikle Sarıyev’in fikirlerine katıldığını belirtmektedir: “Etraflıca analiz ederek bakarsak, Ağa Sarıyev’in fikrine katılmaktan başka bir çare bulamıyoruz” (Kerbabayev, 1926).

Kerbabayev, ilk olarak ‘Türkmen kızlarını başlık parası verip almak gerekiyor’ ifadesini irdelemektedir. Başlık parasının, içinde buldukları zamana kadar açıktan ve şimdilerde de gizli olarak devam ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda yazar şöyle bir soru sormaktadır: “Türkmen kızının başlık parası adı altında satılması geleneğini kimin kaldırması gerekir?” (Kerbabayev, 1926). Bu konuda çözüme katkı sunmasını beklediği kişileri, devlet adamları ve ilim irfan sahibi kimseler olarak iki başlıkta bir araya getirmektedir: “Evvvela hükümet bu hususta bir karar alarak onun üzerinde ciddi ciddi durmalı, ikinci olarak ise bu mevzu okumuş ve ilim irfan sahibi olmuş insanların bir borcu olmalıdır” (Kerbabayev, 1926). Buna örnekler vermek suretiyle ilim sahibi insanların bu konuda yapması gerekenleri açıklamaktadır.

İkinci olarak Kerbabayev, “Türkmen kızları bizi istemiyor” söylemini incelemekte ve konuyla ilgili görüşünü şöyle açıklamaktadır: “Bu ise asla ve asla doğru değildir. Türkmen kızının kendi milletini bırakıp başka birine vardığı şimdikiye kadar görülmemiştir. Bunun yanında okullu ile okulsuzu aynı görmedikleri de çok açık bir şeydir” (Kerbabayev, 1926). Bu hususta Türkmen kızlarının okullu insanları tercih ettiklerini ayrıca belirtmektedir.

Üçüncü olarak Kerbabayev, “medeniyete Avrupa kadınlarının aracılığıyla ulaşmak istemek” gayesini de onaylamadığını, kısaca “bu hata” ifadesiyle belirtmekte ve şöyle devam etmektedir: “Doğru, medeniyete okuyarak ve de okullu kadınlar aracılığıyla ulaşılmalıdır; ancak yine de Avrupalı kadınların aracılığıyla değil de kendi kadın ve kızlarımızı okutarak onların aracılığıyla ulaşmalıyız” (Kerbabayev, 1926).

Dördüncü olarak Kerbabayev, “Türkmenistan’da Rusça bilmezsen iş yok” görüşünü irdelemekte ve bu soruya cevap aramaktadır: “Bu da doğru

XX. Yüzyıl Başlarında Türkmen Öğrencilerin Yabancı Kızlarla Evliliği Hususu Üzerine Tartışmalar: B. Kerbabayev Örneği

değil” (Kerbabayev, 1926). Kerbabayev akabinde, yine bu konuyla ilgili diğer görüşlerini şöyle serdetmektedir: “Türkmenistan hükûmeti, Türkmençe işlerin yürütülmesi için elemanların az olmasını dikkate alıp, geçici divanlarda işlerin Türkmençe – Rusça iki dilde yürütülmesiyle ilgili bir karar aldı” (Kerbabayev, 1926). Bu karar doğrultusunda Kerbabayev, Türkmen öğrencilerin tutumlarını da değişik açılardan eleştirmektedir. Son olarak Kerbabayev bu bölümü şöyle toparlamaktadır: “Eğer tüm divan ve kurumlarımızı kendi dilimizde yürütebilecek bilgili insanlar çoğalırsa o zaman tüm divan işlerinde Türkmen dili kullanımını kendiliğinden ortaya çıkar” (Kerbabayev, 1926).

Kerbabayev, Böriyev’in Sarıyev’e karşı çıkarak Rus kızlarla evlenmeyi doğru kabul etmesinin nedeni olarak Türkmen kızlarının sayıca azlığından bahsetmesini ise şöyle değerlendirmektedir: “Kızlar erkeklere yetiyor mu, yetmiyor mu? Hangisinin çok, hangisinin az olduğu konusunda elimizde istatistiki bir bilgi olmadığı için orasıyla işimiz yok; ancak başka milletlerden kadın alanların, Türkmen kızlarının onlara sayıca yetmediği bahanesiyle kadın almasını aklımız almıyor” (Kerbabayev, 1926). Kerbabayev, Türkmen kızlarının sayıca yeteri kadar olduğundan bahsetmektedir. Ancak onlarla evlenmenin zorluklarını da belirtmektedir.

Aynı şekilde Kerbabayev, yazısında Türkmen düşüncesi açısından önemli bir konuyu da şöyle aktarmaktadır: “Yine ‘dilde, edebiyatta ve matbuatta tutulduğu, revaçta olduğu için Ruslardan kadın alınması ile Ruslaşmaz” (Kerbabayev, 1926). Kerbabayev bu meseleye, çeşitli sorular sorarak cevap aramaktadır: “Mekteplerimiz Rus dilinde olursa, Ruslardan kadın almaktan maksat Rus dilini ve edebiyatını öğrenip divanlarda çalışmak olursa... dilimiz Ruslaşmaz da ne yapar?!” (Kerbabayev, 1926). Yazar, konuya şöyle devam etmektedir: “Alınan Rus edebiyatı olursa, konuşulan dil o olursa, matbuat yine o dilde olursa Türkmen dili nasıl ayakta kalır ve edebiyatı nasıl ilerleme kaydeder? Tarla sürüp, orak vuran çiftçilerimiz mi bizim için edebiyat oluşturup dilimizi ayakta tutacak? Yahut çöllerde, kumlarda koyun peşinde gezen çoban ve çoban yardımcılarımız mı edebiyatımızı canlandırıp dilimizi ayakta tutacak? Elbette hayır” (Kerbabayev, 1926).

Kerbabayev, yukarıda sorduğu sorulara hem bir cevap hem de bir temenni olarak Türkmen dilini ve edebiyatını ilerletecek kimselerin yine

Türkmen öğrenciler olacağını ileri sürmektedir: “Dilimizi düzeltip, onarıp ayakta tutup, edebiyatımızı ileriye götüreceğ yine öğrencilerimiz olmalıdır” (Kerbabayev, 1926). Yazar, konuyla ilgili şöyle bir öneride bulunmaktadır: “Mekteplerimiz kendi dilimizde olup, edebiyatımız düşünce bilimini kendi dilimizde öğrenmeliyiz. Biz Rus medeniyetine karşı değiliz, elbette biz medeniyeti Ruslardan almalıyız. Ancak nasıl almalıyız?” (Kerbabayev, 1926). Yazar bu sorulara şu yollu cevaplar aramaktadır: “Avrupa dilleriyle eğitim alıp sonrasında da Avrupalı biriyle evlenerek mi? Hayır. Kendi dilimizde eğitim alıp, kendimizden olanla evlenerek. Tabii ki onlarda olan edebiyatı ve medeniyeti alıp faydalanmalıyız. Biz Rusça öğrenmeye karşı değiliz, hatta belki [bunu] elzem diye kabul ediyoruz. Ancak Rus kızlarıyla evlenerek [dil] öğrenmeye çalışmamalıyız, aksine [bunun yerine] okul zamanında birkaç saatimizi Rusça okumaya ayırmalıyız ” (Kerbabayev, 1926).

Bununla birlikte Kerbabayev’in konuyla ilgili dile getirdiklerinin yalnızca birkaç Türkmen öğrencinin Rus kızlarıyla evlenmesi üzerine olmadığını ve genel olarak bu düşünceye karşı olduğunu onun dilinden belirtmek yerinde olacaktır: “Sözümüz, Ruslardan kız alan üç beş kişi için değil. Öğrencilerin kahir ekseriyetinin Rus bir kızla evlenme niyetleri üzerinedir” (Kerbabayev, 1926). Buna bağlı olarak yazar, Türkmen öğrencilerin evlilik hayatına dikkat etmeleri gerektiğini belirtmekte ve onlara şöyle hitap etmektedir: “... Onların kendi kardeşleri olan Türkmen kızlarını kim alıp okutur ve kim onların okullu insan olmasına yardım eder [?] Türkmen kızlarının, elli altmış yaşlarındaki aksakallılara ilk eşlerinin üzerine ikinci ya da üçüncü eş olarak verilmelerine mi razı oluyorsunuz?!” (Kerbabayev, 1926). Kerbabayev kendi sorusuna şöyle cevap vermektedir: “Öyle değil kardeşler, iki günde bir suya gelen koyunların ona hücum etmesi gibi sizin de okuldan tarafa hücum edişiniz göz önünde. Eğer her biriniz bir Türkmen kızını alıp onu okutup öğretip ilim sahibi bir insan yap(ar)sanız sayılı yıllar içinde kızlar da ilim sahibi olup sizden sonra okuyacaklarla denk ve okullu olarak yetişmiş olacaktır” (Kerbabayev, 1926). Kerbabayev, son olarak yazısını öğrencilere şöyle hitap ederek tamamlamaktadır: “Türkmen kızları sizin ilim sahibi olarak memleketinize gelip, kendilerini okutup eğitilmiş birer insan hâline getireceğiniz [günü] bekliyor; siz bunu unutmayınız!” (Kerbabayev, 1926).

Değerlendirme

XX. yüzyıl Türkmenistan'ında tartışmalı konulardan birisinin Türkmen kadınları ve kızları olduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim Rusya İmparatorluğu döneminin ceditçi öğretmenlerden Muhammetkulu Atabayoğlu, Sovyet Türkmenistanı'nın ilk yıllarındaki Türkmen düşünürlerinden Abdülhekim Gulmuhammedov, Berdi Kerbabayev, Şemseddin İmameddinoğlu Kerimî'nin bu konuyla ilgili yaptıkları çalışmaların bu bağlamda önemli örnekler/çabalar olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmaların devamında Bibi Pälvanova'nın 1975 yılında Aşkabat'ta "*Türkmenistan Ayallarınının Bağlı Durmuşu*" (Türkmenistan Kadınlarının Mutlu Hayatı" adıyla yayımladığı eser de, dönemin kadın algısı konusunda bir fikir verecektir (Aşirov - Albayrak, 2020b: 158-172).

Ağa Sarıyev'in Taşkent'te Darülfünun'da okuyan Türkmen öğrencilerin Petersburg'a götürüldüğünde, onlardan üçünün Rus kızlarıyla evlenmesi ile ilgili kaleme aldığı yazısının tarihe düşülmüş bir kayıt olduğu söylenebilir. Sarıyev, yükseköğretimde okuyan Türkmen gençlerinin millî ülkü ve dinamikleriyle gelişmesini, Türkmen halkının geleceğiyle ilgili olarak ele almaktadır. Nitekim Sarıyev, yükseköğretimde eğitim gören bütün Türkmen öğrencilerin yabancılarla evlenmeleri hâlinde Türkmen halkı açısından öngörüsünü beyan etmektedir. Ancak Sarıyev'e reddiye yazan Böriyev'in ise metinde "tüm öğrenci", "bazı öğrenci" gibi ibareler kullanarak konuyu genelden, özele indirgemeye ve meşrulaştırmaya çalıştığı görülebilir. Kerbabayev, iki görüşü irdeleyerek kendi düşüncelerini serdetmektedir.

Gençliğinde geleneksel eğitim alan Kerbabayev'in, Sovyet Türkmenistanı'nda millî değerler ışığında yenilenme taraftarı olan düşünürlerden biri olduğu görülmektedir. Özellikle Kerbabayev, 1926 yılında çıkan "*Tokmak*" dergisinde "*İki İş Birden Bityä*" adlı şiirinde (Tokmak, 1926) ve 1926 yılında "*Her Kim Gövün Söyenini Etmeli*" adlı satirik yazısında yabancılarla evlenenleri eleştirmektedir (Tokmak, 1926). Bu sebeple Kerbabayev, Sovyetler Birliği döneminde eleştiri konusu olmuştur. Nitekim K. Bayrammiradov tarafından 1970 yılında Aşkabat'ta "*Söveşçeñ Edebiyat Ugrunda*" (Mücadeleci edebiyat yolunda) adıyla yayımlanan çalışmada, Kerbabayev Rus karşıtı olarak gösterilmeye çalışılmış ve özellikle Türkmen öğrencilerin Rus kızlarıyla evlenme konusundaki görüşleri nedeniyle "yerli milliyetçi" olarak eleştirilmiştir (Bayrammiradov, 1970: 40-41, 126; Aşirov -

Arıcan, 2019: 128). Ancak Kerbabayev'in Ruslara karşı olmadığını, aksine Rusları medeniyet hususunda takdir ettiğini ve onların dilinin öğrenilmesinin gerekliliği üzerinde durduğunu kendi yazılarında görmek mümkündür. Kerbabayev'in karşı olduğu kesimin ise esasen Türkmenlerden benliğini kaybeden öğrenciler olduğu anlaşılmaktadır. Edebî kişiliği ve eserleriyle tanınan meşhur şair ve yazar Berdi Kerbabayev'in, Sovyet Türkmenistanı'nın ilk yıllarında Türkmen düşüncesini kendi dinamikleriyle çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırma gayreti güden aydınlardan biri olduğu söylenebilir. Sovyetler Birliği döneminde Türkmenistan'ın en büyük kalemlerinden olan Berdi Kerbabayev'in, Sarıyev'in Türkmen öğrencilerin tümünün yabancılarla evlenmemesi ile ilgili görüşüne katıldığı ve Böriyev'in bazı öğrencilerin yabancılarla evlenmeleri önerisine de olumlu bir yaklaşımı benimsediği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aşirov, T. (2017). "Mahtumkulu'nun Divanı'nın 1926 Yılındaki Baskısına Eleştiri". STAD Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 1, 10-15.
- Aşirov, T. (2019). "XX. Yüzyılın Başında Türkmenistan'da Tarih Düşüncesi: K. Böriyev Örneği". Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi, C. 3, S. 1, 171-188.
- Aşirov, T. - Arıcan, O. (2019). "Türkmen Basın Tarihinde "Tokmak" Dergisi". Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi, C. 3, S.2, 121-131.
- Aşirov, T. - Albayrak, Ç. (2020a). "Sovyet Türkmenistanı'nın İlk Yıllarında Edebî Eleştiri -A. Gulmuhammedov ile H. Şahberdiyev Eleştirileri Bağlamında-". Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1, 106-115.
- Aşirov, T. - Albayrak, Ç. (2020b). "XX. Yüzyılın Başlarında Türkmenistan'da Kız Çocuklarının Eğitimi Üzerine Çalışmalar: Gülsüm Şehidiye Örneği". Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, C. 5, S. 1, 158-172.
- Bayrammyradov, K. (1970). Sövesçen Edebiyat Uğruna. Aşgabat: Türkmenistan Neşiriyatı.
- Günäkär, (1927). "Diz Çöküp Secde Edyän". Tokmak Dergisi, 20-21, 5.
- K. B. (1926). "Yoldaş Sarıyev Ağa Yanlışyar (Ona Gaytargı Ornında)". Türkmenistan Gazetesi, 194 (793).
- Kerbabayev, (1926). "Öylenmek Meselesine Bizde Gatnaşyaris (Çekişme Yolu Bilen)". Türkmenistan Gazetesi, 205 (804).
- Kerbabayev, B. (1926). "Her Kim Gövün Söyenini Etmeli". Tokmak Dergisi, 28.
- Kerbabayev, B. (1926). "İki İş Birden Bityä". Tokmak Dergisi, 28.
- Kerbabayev, B. (1927). Gızlar Dünyası, Türkmenistan Gazetesi.

XX. Yüzyıl Başlarında Türkmen Öğrencilerin Yabancı Kızlarla Evliliği Hususu Üzerine Tartışmalar: B. Kerbabayev Örneği

---

Sarıyev, A. (1926). "Okucuların Öylenmek Meselesi (Çekişme Yolu Bilen)". Türkmenistan Gazetesi, 194 (793).

Sarıyev, A. (1927). "Taşkentde Türkmen Okıcılarının Kemçilikleri hem Onıñ bilen Göreşmek Meselesi (Pikir Alışma Yolu Bilen)". Türkmenistan Gazetesi.